

Баранник С.І.,
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної хірургії
ДЗ «Дніпропетровська медична академія
Міністерства охорони здоров'я України»

Трофімов М.В.,
доктор медичних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної хірургії
ДЗ «Дніпропетровська медична академія
Міністерства охорони здоров'я України»

РОКИ СТАНОВЛЕННЯ (1918-1941) (ДО 100-РІЧЧЯ КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОЇ ХІРУРГІЇ ДЗ «ДНІПРОПЕТРОВСЬКА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ МОЗ УКРАЇНИ)

Стаття присвячена першим рокам організації і становлення кафедри загальної хірургії ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України». Відзначено внесок видатних вчених в організацію і роботу кафедри, навчання і вихованню студентів, підготовки наукових кадрів.

Ключові слова: кафедра загальної хірургії, лікувальна і науково-викладацька діяльність, внесок у розвиток медицини.

Статья посвящена первым годам организации и становления кафедры общей хирургии ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины». Отмечен вклад выдающихся ученых в организацию и работу кафедры, обучение и воспитанию студентов, подготовки научных кадров.

Ключевые слова: кафедра общей хирургии, лечебная и научно-педагогическая деятельность, вклад в развитие медицины.

The work is devoted first years of the organisation and formation of chair of general surgery the Dnepropetrovsk medical academy. The contribution of outstanding scientists to the organisation and chair work, to training and education of students, preparations of scientific shots is noted.

Key words: kathedra the general surgery, medical and scientific and pedagogical activity, contribution to medicine development.

Першим завідувачем кафедри був доктор медицини, професор Вінсент Цезаревич Томашевич, учень професора С.П. Дьяконова. З 1916 р. декан лікувального факультету і одночасно головний лікар Катеринославської губернської земської лікарні. Він керував кафедрою з 1918 по 1923 роки.

Кафедра загальної хірургії Катеринославського державного медичного інституту організована у вересні 1918 року. Вона була розташована на базі губернської земської лікарні і займала хірургічне відділення на 25 ліжок. Лекції читали у вестибюлі головного корпусу, у якому була клініка, або в одній із палат сусіднього корпусу, а також у церкві, яка була на 2-му поверсі головного корпусу. Пізніше церкву закрили і її приміщення перебудували під аудиторію.

Штат кафедри склали асистенти: І.А. Соболева, Б.Ф. Лесевич, А.П. Істоміна та ординатори: Д.А. Василенко, Г.І. Харцева, А.І. Соркіна, Залевський та Портной.

Професор В.Ц. Томашевич одночасно був головним лікарем, тому використовував свій статус для організації і оснащення кафедри (благоустрій приміщення, збільшення кількості ліжок, штату тощо). Він приділяв багато уваги якості лекцій, ретельно готувався до них, використовував новітні досягнення науки і досвід русько-японської та першої світової війн. 24 лекції з основ хірургії з урахуванням перебігу і лікування інфікованих ран, які він читав протягом 1918-1919 навчального року були видані у 1921 році у вигляді підручника під назвою «Лекції по хірургічній патології і терапії». У підручнику було висвітлено нове у перебігу та лікуванні інфікованих ран з урахуванням детального дослідження біологічних основ ранової інфекції. Достатньо уваги приділялось і практичним заняттям,

які проводили за типом курації студентами з ретельним написанням історії хвороби.

Щотижня по суботах, ввечері, на квартирі у професора, за чашкою чаю проводилися клінічні конференції, на яких обговорювалися учбова, лікувальна робота за тиждень і проводилися обговорення лекцій професора. Доповідав кожний співробітник. Після обговорення цих питань приймали відповідні рішення. Обходи у клініці проводили 3 рази на тиждень і 3 дні на тиждень були операційними. Професор багато оперував сам і навчав цьому інших. Наукова робота складалася з організації і проведення наукових конференцій сумісно із трьома хірургічними клініками, іноді із залученням патологоанатомів та мікробіологів. На конференціях проводили також ретельні обговорення клінічних випадків. Клініка займалася питаннями лікування ран (широко застосовували метод постійного зрошування ран), оперативним лікуванням кістково-суглобового туберкульозу.

У 1923 році, в кінці весняного семестру, група професорів-поляків, у тому числі і професор В.Ц. Томашевич, поїхали до Польщі.

З 1923 по 1930 роки кафедрою загальної хірургії завідував доктор медицини, професор Володимир Миколайович Деревенко.

Штат кафедри на цей час склали асистенти: А.П. Істоміна, В.Є. Жолквер, А.А. Мурзіна та ординатори: Б.Т. Фуке, М.І. Островський, М.А. Кімбаровський, В.Я. Мовчан, А.І. Іванченко, А.М. Олійник О.Б. Банковська.

З 1927 року кафедра переходить до 2-ї міської лікарні і базою її стає хірургічне відділення на 50 ліжок.

Професор В.М. Деревенко досконало володів декількома іноземними мовами, систематично слідкував за розвитком світової медицини і знав всі її досягнення. Він був блискучим лектором. Його лекції базувалися на даних літератури та умінні ясно і чітко, у красивій освітній формі викладати ту чи іншу тему. Через це, лекції професора відвідували не тільки студенти, але й практичні лікарі багатьох лікувальних закладів міста.

Професор В.М. Деревенко був чудовим клініцистом-діагностом. Діагностику він поєднував з даними фізіології, патологічної анатомії та іншими дисциплінами. Особливо слід відзначити високу хірургічну техніку Володимира Миколайовича. Це був хірург-віртуоз, який вільно володів технікою складних операцій. Маючи добру професійну підготовку з оперативною урологією у клініці професора С.П. Федорова, він першим у місті став використовувати інструментальні дослідження та операції на сечовивідних шляхах. Результатом його багаторічної наукової роботи була рукописна праця «Керівництво з хірургії», яка на жаль не була видана у зв'язку із трагічними обставинами у житті професора.

Наступним завідувачем кафедри з 1930 року був Валентин Васильович Москаленко, який вирізнявся особливими талановитими здібностями і величезною працездатністю. Коло його інтересів не обмежувалося однією хірургією. Він займався травматологією, урологією, нейро- та шелепно-лицевою хірургією, питаннями переливання крові. Він створив низку праць, які поєднували вивчення різних типів анатомії і раціональних оперативних доступів (сарторіопластика при нетриманні калу і сечі; екстрадуральний спосіб при створенні перехресного анастомозу корінців при поліомієліті та ін.). Він був одним із авторів базового керівництва з оперативної хірургії.

Клініка на той час розробляла такі питання, як лікування ран, міграція сторонніх тіл, вільна пересадка шкіри, спиномозкова анестезія, гематологічні здвиги при запальних процесах, хірургічне лікування туберкульозу легень та інші.

Кафедра на той час займала одне крило другого поверху головного корпусу лікарні. Штат кафедри склали: доцент В.П. Дзбанівський, асистенти: Н.А. Краковська, В.К. Бойко, Л.А. Нікольська, Р.К. Крикент, Н.Я. Хорошманенко, Н.І. Ерліхман, ординатори: А.С. Оснач, Є.С. Каневська,

Є.З. Іцхакіна, Є.З. Кроль, А.Х. Литвинова, Л.А. Хризма, А.Т. Нікітенкою

У 1939-1940 навчальному році, після від'їзду професора В.В. Москаленка до м. Харкова, кафедрі загальної хірургії для студентів лікувального факультету було переведено до 3-ї міської лікарні Амур-Нижньодніпровського району (нині 9-та міська лікарня), якою завідував доктор медицини, професор Михайло Тимофійович Фридман.

Штат клініки складала: доценти С.І. Різваш, З.І. Рахман; асистенти: В.І. Кіреєва, А.Ф. Колеснікова, Є.Н. Нісевич, В.А. Аронович; ординатори: А.П. Лешко, Т. Бузаньова.

Клініка розробляла питання асептики і антисептики, лікування ран і переломів трубчастих кісток. Для кращого засвоєння питань асептики і антисептики у 1939 р. видано посібник з практичних занять для студентів медичних вузів і технікумів під назвою "Асептика і антисептика", написаний доцентом С.І. Різваш.

З метою підвищення демонстративності лекцій на кафедрі було створено музей патолого-анатомічних препаратів, п'ять тематичних вітрин за основними розділами хірургії, частина лекцій супроводжувалась демонстрацією хворих. Студенти мали можливість закріпити практичну техніку різних видів місцевої анестезії, масочного наркозу, зупинки кровотечі у виварі на тваринах.

Для студентів педіатричного і санітарно-гігієнічного факультетів була організована кафедра загаль-

ної хірургії на базі міської лікарні №2. Завідувачем кафедри, за сумісництвом, був доктор медицини, професор Євген Юрійович Крамаренко. У штаті клініки були: доцент Н.Я. Хорошманенко, асистенти С.С. Струкуленко, Г.В. Вовченко, Є.С. Канєвська, А.В. Сіяєв та ординатор Є.З. Кроль.

Клініка розробляла питання пластики рецидивних гриж з використанням губки, питаннями метастазії сполучної тканини під час заміщення дефектів сечового міхура, хірургічним лікуванням туберкульозу легень. Розробляючи питання асептики, була проведена оцінка підготовки рук хірурга та операційної медсестри до операції. З метою уточнення діагностики захворювань органів черевної порожнини широко використовували метод перитонеоскопії.

З 1940 по 1941 роки, у зв'язку із від'їздом професора Є.Ю. Крамаренка до м. Москви, кафедрою завідував за сумісництвом професор Борис Юрійович Андрієвський, завідувач кафедри хірургії в інституті удосконалення лікарів.

З 1941 по 1943 роки кафедра загальної хірургії не функціонувала через евакуацію медичного інституту внаслідок окупації України німецько-фашистськими загарбниками.

Із асистентів та ординаторів, які починали роботу у клініці загальної хірургії, було підготовано 9 професорів і доцентів. Всі вони знайшли роботу в стінах свого вузу, місцевого інституту удосконалення лікарів і вузів України.

Література:

1. Баранник С.І. До 140-річчя від дня народження професора Вінсента Цезаревича Томашевича – засновника кафедри загальної хірургії (відновлені імена) / С.І. Баранник, М.В. Трофімов, С.О. Мунтян // Південноукраїнський медичний науковий журнал. – 2016. – № 14(14) травень. – С. 9-12.
2. Баранник С.І. Життєвий шлях і особистий внесок у розвиток хірургії України і Польщі професора Вінсента Цезаревича Томашевича (відновлені імена) / С.І. Баранник, М.В. Трофімов // Медичний форум. – 2017. – № 10(10). – С. 13-16.
3. Баранник С.І. Життєвий шлях і творча діяльність талановитого фахівця-хірурга, професора Деревенка Володимира Миколайовича / С.І. Баранник, М.В. Трофімов // Південноукраїнський медичний науковий журнал. – 2017. – № 18(18) вересень. – С. 10-14.
4. Дніпропетровська державна медична академія. Історія. Сучасність. Особистості. / під заг. ред. Г.В. Дзяка. – Харків: Кроссруд, 2011. – 364 с.
5. 85 років. Дніпропетровська державна медична академія / за редакцією Г.В. Дзяка. – Дніпропетровськ: РВА "Дніпро-ВАЛ", 2001. – 816 с.
6. Професори: бібліографічний довідник професорів ДДМА / Упорядн. О.В. Люлько. – Дніпропетровськ: Пороги, 2002. – 318 с.